

ИСТОРИЈСКИ РОМАН¹

Роберт Кусек, Војћех Шимањски: *Књиге Јаковљеве су Ваш њрви историјски роман, који ѡредсѡавља видну ѡрекреѡициу у Вашем књижевном сѡваралашѡћу и извесно удаљавање од досадашњих ѡтема, сѡила, и књижевних форми. Какви су извори ове својеврсне „револуције“ у Вашој каријери; када и зашѡо се јавила идеја да се наише историјски роман?*

Олга Токарчук: Не размишљам у категоријама књижевних врста. Више мислим кроз теме, идеје, да ли су ми занимљиве, да ли ће покренути огромну енергију коју треба уградити у писање романа. Обично ме привуче нека тема, и она наметне форму која ће бити најбоља за причање приче. Одавно ме је фасцинирала тема присутности Јевреја у пољској (и шире, европској) култури, а посебно тема испреплетаности јеврејске и пољске културе која се може пратити кроз векове и на многим нивоима. Кад сам копајући по разним изворима наишла на повест Јакова Франка и његових присталица, одмах сам пожелела да је испричам. Била је то идеја за дужи есеј или драму (уосталом, као што сам недавно сазнала, у драмама се та тема често појављивала), али ми се чинило да ће роман то боље изнети – ту егзотичност, неједнозначност те приче, огромну количину материјала, детаља, подробности. Верујем у роман. Верујем да је роман једна од најсавршенијих књижевних врста – има то својство да обузима читаоца и уводи га у врсту трансa. У роману могу много тога да пренесем, не само на нивоу информације. Роман има амбицију да изгради виртуелни свет у који читалац дупке упада и у којем гостује неко време. Делује на многим нивоима, јер успоставља везу с читаоцем на емоционалном нивоу, буди механизме емпатије. То је вид тоталне комуникације.

Р. Кусек, В. Шимањски: *Пред каквим изазовима сѡе се нашли радећи на историјском роману? Шѡа се ѡказало као најшѡежи задашак у шѡј књижевној врси?*

О. Токарчук: Наравно, вођење огромног истраживања. Тема франкистичког покрета није била довољно обрађена у научној литератури. Тек током времена кад сам писала роман, године 2011, појавила се књига Павла Мађејка *The Mixed Multitude*, вероватно најважнији рад данас за све који се баве Јаковом Франком и франкистима. Читала сам је још у оригиналу, на енглеском, док се није појавио пољски превод. Пре него што сам набавила тај рад, користила сам многе друге изворе, што монографске публикације, што распршене, ситније материјале који се с различитих аспеката баве проблематиком франкиста и њиховом историјом. Од почетка ми је најважнији извор

¹ Разговор који су с Олгом Токарчук водили Војћех Шимањски и Роберт Кусек у књизи *Conversations with Biographical Novelist – Truthful Fictions Across the Globe*, уредник Мајкл Лаки (издање Bloomsbury Academic, 2018). (Прим. ѡрев.)

био Александар Краусхар, пољски историчар јеврејског порекла и његова књига *Франк и његови франкисци*, која је била написана и објављена још у XIX веку, касније није била обновљана и стајала је на полицама библиотека прекривена прашином.

У мом случају важни су били и други извори, они који су се односили на историју Пољске, свакодневног живота у XVIII веку у Подољу и у Европи, на политику тог доба, на мултикултурализам... Занимали су ме детаљи, нпр. како се тад путовало, кад су се путници заустављали да коначе, шта су јели... Нисам била искусна у толико широко схваћеном истраживању, била ми је страна методологија таквих испитивања. Све сам радила инстинктивно, интуитивно.

Напослетку сам дошла до опипљивих извора и тамо сам отпутовала. Отишла сам да видим Дњестар, Ивање, катедралу у Лавову, трг у Брину или Брну, дворца у Офенбаху, да изближе осмотрим пејзаж, осетим атмосферу. Волим такве походе. Свуда сам налазила нешто мало, што ми је на крају добро дошло за књигу.

Р. Кусек, В. Шимањски: *Звучаће банално, али већ је Арисџоидел приметио да се историјска нарација знатно разликује од књижевне нарације. Уколико прва описује то што се десило, груа и не мора и обично се не држи изв. историјских чињеница. У том смислу историјско је зависна од инвенцијивности писца, књижевнице. Историјски и биографски роман су ипак диморфне врсте које морају да повежу две фабуле: историјску и књижевну. Увек се у неком степену оне одигравају између историјске истине и измишљања. Какву степен позицију у том сфору заузеле пишући Књиге Јаковљеве?*

О. Токарчук: Неприлично је дискутовати с Аристотелом, али данас мислимо другачије него пре. Никад нисмо сигурни да ли је тај историчар који је то испричао био објективан, да није измишљао, сам додавао, да није стајао на нечијој страни. Јавља се питање – шта су, уопште, историјске чињенице? Да ли Длугошев запис данас треба да схватамо историјски? Извор сваке приче је човек, историјска чињеница је нешто апстрактно, истинито само на веома општем плану. Потребно је издвојити огромно време да би се утврдили детаљи, а ствар је још гора кад су у питању старији историјски догађаји, то изискује читање свих могућих писаних извора са свешћу да је много тога неповратно пропало, чему треба додати археолошка, биолошка, културолошка, филолошка истраживања. То такође захтева добру вољу и честитост истраживача, јер се многе пронађене чињенице могу супротставити његовим очекивањима.

Смело бих рекла да је у том смислу све књижевност, а појединачне историјске нарације често су напосто одређене тачке гледишта. Књижевна нарација увек покушава да сагради виртуелни и уверљиви свет, и убедљив, миметички, али то не значи да је она апсолутно произвољна. Она мора да се подреди једном принципу стварности. Историјски роман повлачи за собом већу одговорност. Имагинација и *licentia poetica* морају се подредити чињеницама. Док сам радила на *Књигама Јаковљевим*, сваки час сам се налазила у ситуацији у којој сам се с једне стране суочавала с историјским чињеницама. То су била стална полазишта у мојој причи, на која сам морала да рачунам и нисам их могла игнорисати. Али с друге стране био је мање или више празан простор између тих тачака. И ту је почињала књижевност, јер сам празнине и беле мрље морала да допуњавам маштом.

Назвала сам ту методу „конјектура“. Термин „конјектура“ узела сам из језика архивиста и критичара текста који се баве старим делима – конјектура је једна од неопходних пракси у њиховом раду: попуњавање уништених места у тексту. Тамо где је текст непотпун, морамо да се домислимо шта је тамо могло бити и сходно сопственој вери попунимо та празна места тако да читаоцу обезбедимо доживљај континуитета и вероватноће.

Р. Кусек, В. Шимањски: *Који су друџи историјски романи и стваралачке личности утицале на Књиге Јаковљеве? Да ли сје били читатељска историјских романа и каквих? На које сје се традиције (пољске, средњоевропске, западне) наговезивали?*

О. Токарчук: Можда ће чудно зазвучати, али нисам љубитељка историјских романа и ако треба да се изјасним о томе, онда ту сигурно не могу да будем компетентна. У историјским романима које сам читала обично ме је одбијала сувопарна, мушка перспектива, у којој у први план избијају историјски догађаји, што се често ограничавало на ратове, битке, примирја, савезе, преговоре, трактате, итд. Имајући то у виду, пре бих ово назвала „политичко-историјским романима“, рођеним из данас помало анахроног схватања историје као сфере ратова, битака и овог и оног мира који се преплићу са биографијама вођа или краљева. Мене је увек интересовао микроисторијски приступ – прича о прошлости малих, локалних простора не испуштајући из вида контекст садашњости који стварају обични, у историји незабележени људи. Чак и код Толстоја сам заобилазила огромне делове текста у којима је он описивао распоређивање и прегруписавање војски. Најчешће ми је сметало патријархално гледиште на људско друштво – мислим да је својевремено популарни историјски роман често цементирао такве конзервативне шеме.

У младости сам доста читала Теодора Парњицког и мислим да ме је његова визија прошлости покретала: историја је тајна коју морамо открити учествујући у причи на неки начин. Волела сам такође и Маргерит Јурсенар, која је људе из прошлости представљала као савременике, подједнако компликоване и „крхке, неопрезне, подвојене“.

Р. Кусек, В. Шимањски: *Класични историјски роман, чији се почетиак повезује с Валтером Скофом, политички је оријентиран. То се види и код Скофа и у класичном пољском историјском роману, на пример код Сјенкјевича. То су романи писани увек с намером да се прикаже темељи одређених политичких и грађанских ставова, за потребе националне заједнице или за стварање представе националне заједнице на начин на који би то видео Бенедикт Андерсон. Ви, међутим, у поднаслову романа посвећујете књију „компаративима за расуђивање“. Да ли су Књиге Јаковљеве писане као политичка књија – јер перцепција је сигурно била политичка?*

О. Токарчук: Бојим се да се не може написати историјски роман који би био аполитичан. Историја је постала (а можда је одувек и била?) врло осетљив политички простор. „Ко управља прошлосту, у његовим рукама је будућност; ко управља садашњосту, у његовим рукама је прошлост“, писао је Орвел у књизи 1984, а политичари, посебно данас, потпуно су тога свесни. То се веома јасно види у рату за историју који се води у Пољској. Била сам свесна политичких конотација те приче и схватала сам у

каком је времену пишем – времену препорода национализма, ксенофобије, чак расизма, пре свега времену ревитализације антисемитизма, који у Пољској никад до краја није прерађен.

Видела сам такође да ће неколико важних тренутака те књиге бити тешки за мене као књижевницу и читатељку. Аутор се најчешће везује за своје јунаке и инстинктивно почиње да их брани. А овде сам морала, такође, да опишем веома мрачне догађаје – на пример како су франкисти иступили против своје верске браће, или кад су се доста контроверзним методама (прикривање истине, манипулације, напослетку призивање мита о „хришћанској крви“ потребној за наводне магијске праксе Јевреја) борили за своје интересе како с католичком црквом, тако и с јеврејским ортодоксима. То није прича о анђелима.

Зато сам се тамо где сам ступала на осетљиво тле трудила да се држим чињеница колико је то могуће и чињенице су ми помагале да издржим тако тешке тренутке. *Књиге Јаковљеве* су роман заснован на чињеницама и изворима, и такву књигу ми је несумњиво било лакше писати држећи се тога, него да израђујем оквири и потке као у претходним романима. Имамо временски распон приче, њен домен, чак су и личности већ делимично обликоване. А знамо и крај!

Р. Кусек, В. Шимањски: *Ваш роман је ипак – и што нас пре свега интересује – посебан случај историјске нарације. То је биографски роман посвећен личности Јакова Франка, јеврејској мистика XVIII века, вође верске секције и јеретика, што јесте самопрокламованој Месије. Зашто је њађња усредсређена на њу личности? Шта Вас је фасцинирало у живоју и причи о Франку?*

О. Токарчук: Пре свега ме је та личност фасцинирала у контексту епохе у којој је живела. То је време кад се у Европи све више јављају и бубре просветитељске идеје, и рађају се нове друштвене визије. Читајући изворе схватила сам у једном тренутку да је Франк био својеврсни прасиониста, знак јеврејског самоосвешћивања, да је Јеврејима потребно властито место у Европи.

Уједно се не може сакрити и то да је читав систем веровања који се приписује Франку био (и јесте) помало хаотичан и веома флуидан, и представљао је експлозивну синкретичну мешавину разних старијих и новијих јереси, смештених не само на пограничју хришћанства и јудаизма. Њихов хоризонт је знатно шири, а извори су у гностицизму. То су и даље слабо испитана подручја и много је у њима нејасноћа. Већ одавно сам почела да се занимам за ту тематику, уживала сам у тим истраживањима. Још веће задовољство донело ми је искоришћавање сопствених хипотеза и размислања.

Сем тога, оно што је једнако важно, Франк је био необично психолошки занимљива личност. Мада на крају, показало се – несхватљива. Сувише компликована и неједнозначна да би га могао људски испричати, од почетка до краја. Данас сам сигурна да је немогуће испричати човеков живот с уверењем да се може открити његова некаква целовита, компактна истина, да се може добити комплетна, затворена слика. Можда и човека треба посматрати само из динамичне перспективе – као процес, као непрекидно постајање, као промену.

Р. Кусек, В. Шимањски: *У класичној теорији историјског романа који пошиче од Лукача, биографски роман је често у конфликту с историјским романом, чак је за њега и опасност. Уместио да се усредреди на историју с великим И и на проношење духа времена, писац или списатељица уидају у манир биографских анегдота, безначајних с Лукачевој хелеловској ледишиа, јер он би желео у роману да прати промене свести у историјском контексту, а не јојединачан животи. Да ли је за Вас био приоритет да се иририча Франков животи или да се јојединачној животи јокажу суштинске промене до којих је дошло у XVIII веку у јој делу Евроје? Да ли је у малој Франковој јовести садржана велика историја?*

О. Токарчук: Сматрам баш супротно – историја с великим И је само светлосни одраз малих повести, фантом саздан од хипотетичких уопштавања. Реалан је само људски живот. Остало је систем генерализације и пројекције.

Не бих рекла да имамо друга сазнајна оруђа, чим само видимо свет кроз односе човека с другим људима, с природом, са самим собом. Немамо, колико ми је познато, ниједно чуло које би нам помогло да схватимо велике историјске процесе. Покушавамо, напипавамо, претпостављамо и постављамо хипотезе, али из свега тога много шта остају само обичне пројекције.

Р. Кусек, В. Шимањски: *Едмунд Вајт је недавно признао своју одбојност према биографским романима чији јунаци немају своје историјске биографије. Јер он тврди да циљ биографског романа јесте јојуњавање јразнина у историјским нарацијама. Ваш јунак јакође не јоседује своју биографију – у јој смислу Ваш роман иде корак ирег историје. Какав је био Ваш однос према изворима и историјским сјудијама? Да ли историја коју сје ириричали осјаје у складу с њима? И ако не, зашто?*

О. Токарчук: Мени самој тешко је да схватим да Јаков Франк нема ваљану биографију (не рачунајући монографију о франкистичком покрету Александра Краусхара, али баш тамо он није главна личност). Пишући тај роман често сам се питала зашто та личност није тематизована. Шта раде историчари? Чиме се баве? Зашто тако карактеристичан, живописан и важан покрет као што је франкизам није ни у Пољској ни у свету дочекао своју ширу студију? Да ли је то нека табу тема или резултат, извињавам се, лењости? А можда историја уопште није објективна, него напротив, податљива на индивидуалне идиосинкразије историчара, њихове политичке погледе или обичну људску жељу да се прећути нешто што је нелагодно. Слично је било и на јеврејској страни – ни тамо се нико није Франком биографски бавио. Гадили су га се. То се сјајно види код Гершома Шолема који, пишући о јеврејском мистицизму, о шабатаизму, и свестан тога да не може да заобиђе Франка, сместа мења тон и у његовом, обично суздржаном језику, појављују се емоције.

Као књижевница имам огромну привилегију да будем верна само себи. Једино што ме је дисциплиновало у том раду јесу извори – трудила сам се да будем верна колико год је то било могуће. Тамо где је долазило до описивања неједнозначних, контроверзних догађаја, које нисам до краја схватала – држала сам се оригиналних текстова. Тако је, на пример, у ситуацији с Лавовском диспутом: читава сцена је базирана на

документима онако како је то тамо забележено (надајмо се да је истинито). А забележили су то веома прецизно црквени секретари.

Наравно, свако читање текста је једна врста интерпретације, то је неизбежно. Читајући белешке с Лавовске диспуте, покушала сам да замислим ко су били ти секретари, шта су приватно мислили, а пре свега да ли су и колико били објективни.

Р. Кусек, В. Шимањски: *А како се $\pi\sigma\tau\omicron\upsilon$ $\pi\alpha\iota\sigma\mu\alpha$ ње односи према другим јунацима романа? Који од њих и зашто припадају историји, а који фикцији?*

О. Токарчук: Већина личности у књизи су историјске личности. Пре свега други наратор – Нахман из Буска, учитељ и блиски пријатељ Јакова Франка, његов спин доктор и мозак. Нажалост, о њему је мало записа. Морала сам да га створим и да му дам глас. Из разних прича о њему које су остале у писаним изворима претпостављам ко је био и како је функционисао, а пре свега какав га је однос спајао с Франком. Створила сам га тако да би могао да види што више, и он је, у неку руку, објашњавао Франкову харизму.

Друга занимљива личност је Моливда, преводилац и заштитник франкиста. У том случају од велике помоћи била ми је књига Анџеја Жулавског *Моливда* у којој је аутор, једнако фасциниран темом франкиста, покушавао да изгради врло осетљив и дубок портрет тог човека. У роману Јулијана Бринкена, који сам нашла у рукопису у Народној библиотеци, Моливда је крајње другачије представљен: јетки аристократа. Мој Моливда је мало другачији – то је човек који тражи, посустао, несигуран у себе. У изворима сам нашла једну реченицу о његовој младости, о млинарувој ћерци коју је узео за жену починивши мезалијанс и извргавајући себе врло строгој казни. Претпоставила сам да би млинарува кћи могла бити Јеврејка, отуда строга казна, јер друштво није толерисало такве трансгресије. Из тога сам закључила да је његов став према Јеврејима био амбивалентан и врло знатижељан, и да им је због тога тако много помагао.

Другови Јакова Франка су личности најчешће доста лаконски забележене у документима. Наравно да су историјске личности црквени чиновници – чудна личност био је неславни бискуп Кајетан Солтик, а такође растрзан и пун добре воље бискуп Дембовски, као и ситнији хроничари догађаја. Сваку личност коју сам пронашла у документима покушала сам некако да припитоим у књизи, да искористим њено постојање.

Разуме се да ми је много радости донело општење са свештеником Хмјеловским и Елжбјетом Дружбацком. Обе фигуре биле су помало заборављене, а свештеника Хмјеловског је одбацио млађи, просветитељски наклоњени нараштај. Бенедикта Хмјеловског читала сам годинама и сматрам га за веома значајног пољског писца, хроничара пољске паланачке, шљахтинске менталности. Ја сам у сваком случају много тога од њега дознала кад је у питању перцепција света и сензибилитета наших предака. Међутим, Елжбјета Дружбацка не остаје само велика пољска песникиња позног барока. Снага њене поезије до данас је актуелна, а њен необичан и самосвестан живот најављује женску еманципацију у пољској култури. Слично изгледа и ситуација с Катарином Косаковском – наишла сам на њена писма и та ме је личност заинтересовала, почела сам да јој се дивим: непокорна, борбена политичарка, потпуно другачија од жена које представљају у својим романима Крашевски и Сјенкјевич. Ти писци су свесно

или несвесно спроводили неку врсту прекрајања женских ликова у складу са својим очекивањима и захтевима свог времена, градећи женске ликове увек у улогама које им је доделило друштво доминирајућих, самоуверених мушкараца. Зато сам измислила главну нараторку тог романа, Јенту, и многе друге жене из Франковог окружења. Историја радије и боље записује мушкарце него жене. То је жалосна чињеница. Одлучила сам да те жене, које се помињу искључиво као „супруге“, „љубавнице“, „кућанице“, „мајке“, некако индивидуализујем, дам им глас, снабдем властитим особинама и наложим им да делују. Историја без жена је сигурно лажирана историја.

Р. Кусек, В. Шимањски: *Наше ирреално ишћање није било неосновано – Ваш роман је иа нарочита врста биографског романа који бисмо моли назвати полибиографски или полифоничан. Настањује га мноштво ликова који су ривали за читаоачеву пажњу. Ойкуда иа метода ириповедања Франкове повести? Ойкуда идеја за ио вишејасје?*

О. Токарчук: И други моји романи су полифонични. Понекад мислим о паноптичкој врсти писања. Волим да направим сцену, да створим ликове и дам им животе. Волим да гледам на односе, верујем да стварност нису појединачни, одвојени међусобно субјекти и објекти, него бесконачна количина односа међу њима. Стварност разумем као сцену таквих односа – субјекти су повезани не само међу собом узајамно, него и с предметима, с природом. Тешко би било испричати некакав друштвени процес одбацујући то мноштво углова посматрања, мноштво становишта, различитих енергија које улазе у међусобну игру.

Р. Кусек, В. Шимањски: *Најиничније нараивне технике за биографски роман су или наратија у ирвом лицу, или у ирећем лицу. Код Вас се ио сјално иреилиће, а наратиорка као да има комликован однос са изв. „свезнањем“. Шјавише, уводиће личности Јентије коју сје назвали „наратиорка четвртој лица“, која има најзамашнији увид у иредстављени свет. Зашто сје се одлучили да иримениће иакве нараивне сјраијеије, чему оне служе?*

О. Токарчук: Најважније питање које се јавља на самом почетку размишљања о роману било је: ко то прича? Ко то говори? Чијим очима је свет представљен?

Количина материјала, временских равни, тачака гледишта у том роману била је превелика да би то носио један наратор. Јента се појавила у тренутку кад сам се питала да ли сам у стању да све то ставим у једну књигу. Повод за њено појављивање био је техничке природе, понекад у том њеном искакању из кутијице видим нешто метафизичко. Појавила се одмах спремна да говори, са читавом својом причом. Спасла је књигу.

Увек ми је проблем наратор, у свакој књизи ми је проблематичан тај глас који говори. Веома га је тешко измислити, уклопити, открити. То је дух приче и често га тражим годинама, већ имајући тему, личности и сл. Ако постоји нека метафизика у писању романа, онда је то за мене тражење тог Гласа. Онда кад га нађем, посао креће, књига се већ пише сама. Тај глас дефинишем као онај део духа из чијег гледишта ће прича моћи да се пренесе у савршеној форми.

Користила сам и друга времена за своја три наратора (Наратор, Јента и Нахман). Два прва причају у садашњем времену, то је време овде и сада, и оно се дешава пред

очима читаоца непосредно, не знамо како ће се ситуација завршити. То је динамична стихија, видљива, актуелна. Нахман користи прошло време, у том облику причамо свој живот. Нахман приповеда свој живот с Јаковом, труди се да буде честит и да говори истину, до те мере да је свестан онога што се десило. Поверава нам се и открива тајне из временске перспективе.

Р. Кусек, В. Шимањски: *Занимљиво је и то да на шпанац је скренуо њажњу Пшемислав Чајлињски, да у Вашој књизи о Франку говоре сви изузев Франка. Није ли Вас искушавао узор Марјериј Лурсенар или Хилари Манџел, да сшпанец иза очију јунака и ућецу у његову свесћ?*

О. Токарчук: Да, пробала сам. Пробала сам много пута и то очајнички, али личност Јакова Франка је за мене толико страна да нисам била у стању да се с њим психолошки поистоветим. Подсетићу овде на чињеницу да чак ни савременици нису умели да ухвате личност Јакова Франка. Односи о њему су толико различити да су чак и описи физиономије другачији; тај човек је будио крајње различите мисли и емоције. Мислим да је с Јаковом Франком слично као и с многим вођама верских покрета – био је психопата, непрекидно су му били потребни јаки подстицаји. То је некако супротно мом темпераменту. Обично сам успевала да креирам личности и да се с њима идентификујем. Много пута је то за мене значило развијање, инспирацију – да можеш да прошириш своју властиту личност – само што овог пута то није успело. Франк је – говорећи савременим психолошким категоријама – имао низак ниво страха, огромне аспирације, дубоку веру у своју моћ и још нешто што бих назвала „недемократска структура карактера“. Тражећи једнакост, борећи се за право на самоодлучивање и асимилирајући свој „народ“, био је убеђен у сопствену узвишеност. Интуитивно сам се бранила од тога да ућем у главну личност, имајући у виду стару истину да нико није велики док га таквим други не направе. Јаков Франк је у овој књизи само изговор да би се саградила сцена.

Такође сматрам да има нечег неморалног у таквом улажењу у свест човека који је некада историјски, и опипљиво постојао. То је као да ућеш у његову интимност, приватност, личност, и онда је запоседнеш. Нажалост, она тад више не може да се брани од такве злоупотребе.

Р. Кусек, В. Шимањски: *Однос нараштора и јунака су централни за проблем „зајоседања“ или „преушћања“ гласа историјским јунацима – нарочито онима који шпанац глас нису раније имали. Каква је функција књижевнице која сшварца биографски роман? Да ли сшварца јунаке и њихове унутрашње свецове или је шпанац пре глас/преводишелка/ медијум кроз које прооварају реанимирани јунаци у роману? Пшпанац то не без разлоја, имамо у виду ваше раније интересовање за сширишуализам. Сширишуализму сшце по-сшчили свој друи роман, написан 1995, Е. Е. Он се појављује шпанац у Вуци своје рало по костима мртвих. Сами прознајете у поднаслову кшпие да је шпанац прича коју проповедају почивши, а коју је аушорка доунила методом конјекшуре. Да ли бисшце нам моли објасниши на чему се заснива шпанац метод?*

О. Токарчук: То је, разуме се, метафора, нисам некрманка. ☺ Људски контакт с прошлшћу и с прецима нешто је више од пуког учествовања у целебрирању сећања.

То је једно интуитивно чуло које ствараоци често имају развијеније од других људи и које им омогућава да свет посматрају синтетички, у целини. Нема то ничег заједничког са спиритизмом, рекла бих да је спиритизам доста примитиван приступ. Ту синтетичност схватам као виђење света на неколико нивоа истовремено – физичком, емоционалном, интелектуалном и интуитивном. Потпуно се свесно трудим да испричам причу на тако синтетичан начин колико год ми то полази за руком.

Понекад је таква перцепција блиска увиду, такав инсајдер догађа ми се приликом писања – одједном се нешто само од себе разреши, без напора и природно, а ја имам утисак да видим кроз завесу. Такво искуство веома повезују с текстом над којим се ради, почињеш да имаш утисак да текст сам тражи да га напишеш.

Р. Кусек, В. Шимањски: *У овој годишњем циклусу предавања ВВС-ја књижевница Хилари Мантел коју, изгледа, многи читаоци везују с Вама, рекла је да је рад на биографском роману посвећеном Томасу Кромвелу за њу била врста призивања духова. У таквој концепцији нарационар је медијум, писање је медијум, сиређивање је медијум, роман је медијум, животи после живота оживљених јунака и јунакиња. Да ли се Књиге Јаковљеве такође могу дефинисати као ефекат сиређивања медијумског писања, а стварање биографског романа као метода призивања духова?*

О. Токарчук: Не, то би пре било упрошћавање и искоришћавање неадекватних појмова. У отвореном, синтетичком приступу свету, који прекорачује разне конвенционалне поделе и стереотипне перспективе, уочава се нешто што друге може да изненади. Нека веза, нека симетрија смислова... Сем тога, дуже писање које изискује роман, то је посебан психолошки процес који ослобађа психичке снаге и понекад једноставно видиш шире и више. У мом случају поистовећивање с личностима, с епохом и њеним сензуализмом на представљеном пољу, на отвореном пољу, уводи човека у посебно духовно стање необично усредсређене пажње која омогућује да се ухвате такви детаљи које ћеш моћи нормално, спонтано да укључиш у поредак. Приликом такве концентрације представљени свет уме да буде подједнако интензиван колико и стваран. Неколико година занимао ме је само XVIII век, слушала сам музику из тог времена, гледала представе, пратила детаље свакодневног живота. То је врста трансa.

Р. Кусек, В. Шимањски: *Књижевна критика служи се дијагнозом по којој су нарационар биографског романа камуфлиране аутобиографије, да пишући о њима животи, пишемо у ствари о свом. Као у афоризму Оскара Вајлда, по коме из Раскинове књије о Тарнеру дознајемо више о Раскину него о Тарнеру. Да ли бисте се сложили с том дијагнозом? Ако да, у којој мери и у ком смислу Књиге Јаковљеве имају за Вас аутобиографски карактер?*

О. Токарчук: Не бих претеривала. То је једно време била индивидуалистичка перспектива инспирисана психоанализом. О томе мислим потпуно супротно: пишући, склањам свој его и суспендујем своју биографију. Писци попут мене обично немају биографију. Служимо исприповеданим причама, оне нас некако „изнајмљују“ за рад, као што су некада мецене изнајмљивали уметнике да би створили своје дело. Најпре је прича, онда сам ја.

Р. Кусек, В. Шимањски: *Да ли су Књиге Јаковљеве једнокрајна аванџура с историјским и биографским романом? Постоји ли личности која Вас толико фасцинира да бисте желели да истражите њену причу?*

О. Токарчук: У суштини имам лепе успомене на тај рад. Био је то огроман напор на више нивоа, велико задовољство откривања и осећања смисла. Али и још једна ствар. Због тог великог, вишегодишњег напора и минуциозног рада, реанимира се нешто што је готово било пало у заборав, у мени се родила некаква заједница с мојим јунацима. После овог романа сам богатија и свеснија.

Врло радо ћу се вратити историји. Можда не сада, јер имам да напишем још неке друге ствари. На ауторским сусретима, кад су ми постављали слично питање, говорила сам о аријанцима – то је веома слабо позната тема и ретко тематизована у уметности. Располажемо само општим подацима и никаквим размишљањима о том питању. Таквих запрашњављених тема је мноштво. Што шире будемо упознавали и проживљавали своју историју, бићемо мудрији и бољи као друштво.

(С њољској превела Милица Маркић)